

Wydział Budownictwa i Architektury
Katedra Architektury, Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
Politechnika Lubelska
Ul. Nadbystrzycka 38D
20-609 Lublin

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

PROMOTOR: dr hab. inż. arch. Dominika Pazder, prof. P.P.

DOKTORANTKA: mgr inż. arch. Zuzanna Kasperczyk-Brodecka

TYTUŁ PRACY: TYMCZASOWE UŻYTKOWANIE JAKO METODA
RECYKLINGU WAKUJĄCYCH ZASOBÓW PRZESTRZENNYCH
WSPIERAJĄCA PROCESY REGENERACYJNE I ROZWOJOWE
ŚRÓDMIEŚCIA

Podstawa opracowania recenzji:

1. Pismo Pani dr hab. inż. arch. Agaty Gawlak, prof. P.P , dziekan Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej z dnia 07.04.2025.
2. Maszynopis pracy doktorskiej pani mgr inż. arch. Zuzanny Kasperczyk-Brodeckiej pt.: „Tymczasowe użytkowanie jako metoda recyklingu wakujących zasobów przestrzennych wspierająca procesy regeneracyjne i rozwojowe śródmieścia”.
3. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późn. zm.). Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669).

1. Ogólna charakterystyka pracy, zwięzły opis formalny dysertacji doktorskiej

Przedłożona do recenzji praca doktorska pt.: „Tymczasowe użytkowanie jako metoda recyklingu wakujących zasobów przestrzennych wspierająca procesy regeneracyjne i rozwojowe śródmieścia” została opracowana pod opieką promotorską Pani dr hab. inż. arch. Dominiki Pazder w Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej przez Panią mgr inż. arch. Zuzannę Kasperczyk-Brodecką. Dostarczony do recenzji egzemplarz ma formę oprawionego maszynopisu w formacie A4 liczącego 416 stron dwustronnie wydrukowanego. Dysertacja zaopatrzona jest w 149 ilustracji, 20 tabel i 169 przypisów dolnych. Nie numerowany spis bibliograficzny zawiera 266 pozycji, źródła internetowe w liczbie 56 wymienione są w osobnym spisie. Aneks stanowią wybrane narzędzia badawcze:

- załącznik 1 – Systematic Literature Review – baza zidentyfikowanych inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni w formie tabeli liczącej 120 pozycji,
- załącznik 2. Rekonesans – instrukcja i karta rekonesansu,

- załącznik 3. Wywiady indywidualne – instrukcja i scenariusz wywiadu,
- załączniki 4 i 5. Obserwacja quasi-uczestniczące – instrukcja i karta obserwacji.

Ponadto w pracy zawarto streszczenie w języku polskim i w języku angielskim (s. 415-416).

Pracę rozpoczyna *Przedmowa*, zawierająca rozbudowane osobiste podziękowania i *Wprowadzenie*, w którym zawarto: uzasadnienie wyboru tematyki, charakterystykę problemu badawczego, cel i zakres opracowania, tezę badawczą, metodologię badań, konstrukcję pracy i stan badań (s. 11-39). Zasadnicza praca dzieli się na trzy części: Część 1. *Wakujące zasoby przestrzenne w kontekście działań regeneracyjno-rozwojowych – identyfikacja tła teoretycznego*, część 2 - *Strategia recyklingu przestrzeni badania własne*, część 3 – *Podsumowanie i wnioski*.

2. Wybór tematu i cel pracy

Temat pracy odnosi się do ważnego i aktualnego zagadnienia, jakim są nieużytkowane przestrzenie w śródmieściach miast, stanowiące potencjał dla działań rewitalizacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb lokalnych społeczności, a ich tymczasowe zagospodarowanie wpisuje się w odpowiedzi na szereg aktualnych problemów. Zagadnienie wpisuje się w problematykę rozwoju zrównoważonego oraz recykliczacji wakujących zasobów, tym samym traktując przestrzeń jako dobro i zasób nieodnawialny lecz możliwy do odzyskania. Autorka zauważa szereg zjawisk mających miejsce w miastach, lecz podejmowanych najczęściej bez szerszego spojrzenia na kontekst i zasób, bez modelu zarządzania. W odpowiedzi na problem, motywacją Autorki jest: *eksploracja potencjałów, i możliwości wykorzystania wakujących zasobów w celach społeczno-ekologicznych oraz opracowanie modelu decyzyjnego uwzględniającego zarówno uwarunkowania sprzyjające wdrożeniu metod recykliczacji, jak i szansę poprawy sytuacji funkcjonalno-przestrzennej przez ich implementację*.

Celem pracy jest opracowanie autorskiej *Strategii recyklingu przestrzeni, stanowiącej narzędzie wspierające zrównoważoną reorganizację oraz procesy regeneracyjne i rozwojowe w obszarach śródmiejskich*. Pośrednimi celami są: *rozpoznanie roli i znaczenia wakujących zasobów przestrzennych oraz metod tymczasowego użytkowania przestrzeni, w tym ich problemów i potencjałów oraz charakterystyki zrealizowanej implementacji*.

W pracy sformułowano nasypująca tezę: *recykling wakujących zasobów przestrzennych poprzez zastosowanie metod tymczasowego użytkowania przestrzeni może przyczynić się do ich aktywizacji społeczno-przestrzennej, a w konsekwencji do wsparcia zrównoważonych procesów rozwojowych i regeneracyjnych*. Towarzyszące tezie hipotezy (s. 20) zostały udowodnione w toku pracy, do czego zwięźle odnosi się Autorka w części 3 Podsumowanie.

Wybór tematu badań zdaniem Recenzentki jest ciekawy, ważny i potrzeby z punktu widzenia zarządzania współczesnymi miastami. Wypracowane narzędzie – *Strategia...*, może mieć praktyczne zastosowanie wspierające politykę miejską w zakresie planowania przestrzennego i działań prospołecznych.

3. Zakres badań i metody badań

Zakres badań obejmuje zarówno zagadnienia teoretyczne jak i badania własne. Czasowy zakres badań oparty został na systematycznym przeglądzie literatury przedmiotu. Autorka określiła na podstawie analizy bazy danych Web Of Science, gdzie pierwsze artykuły naukowe dotyczące badanego zagadnienia datowane są na 2011 rok (WOS w Polsce zaczęła być udostępniana dopiero w 2010 roku). Tłem badawczym są zagadnienia teoretyczne wiążące się z wybranym tematem, pozwalając na szeroką identyfikację problemu na podstawie przeglądu literatury. Autorka analizuje 53 publikacje naukowe, w których opisano łącznie 120 inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni w 13 krajach europejskich. Ich uzupełnieniem jest wyjazd badawczy do Budapesztu w celu zapoznania się z istniejącymi tam ogrodami społecznymi. Rezultatami badań było rozpoznanie zjawiska oraz identyfikacja roli wakujących przestrzeni w kontekście działań regeneracyjno-rozwojowych a także dobrych praktyk w ujęciu organizacyjno-administracyjnym. **Tak zarysowane tło badawcze stanowi dobrą podstawę do badań własnych**, w tym: analiz urbanistycznych (metody analityczne i diagnostyczne) i badań społecznych (metoda ewaluacji inicjatyw na podstawie studiów przypadków).

Badania własne prowadzone były w latach 2021-2024 na obszarze Poznania i Warszawy. Śródmieście Poznania było obszarem badań w celu wypracowania *Metody identyfikacji potencjału wakujących zasobów przestrzennych* oraz *Narzędzia kierunkowania rozwoju*, zaś w Warszawie zidentyfikowano cztery inicjatywy służące opracowaniu *Metody ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania wakujących zasobów przestrzennych*.

W badaniach urbanistycznych Autorka zastosowała szereg technik (m. innymi: badania terenowe, analiza danych, wizualizacja danych, ocena poziomu wybranych kryteriów, opracowanie scenariuszy), i narzędzi badawczych (m. innymi: dokumentacja fotograficzna i filmowa, bazy danych, schematy, diagramy, arkusze kalkulacyjne, praca z materiałem kartograficznym). Badania społeczne oparto o techniki takie jak: rekonesans, wywiady indywidualne wg opracowanego scenariusza, obserwację quasi uczestniczącą i badania ankietowe. **Szeroki wachlarz użytych technik i odpowiadających im narzędzi świadczy o bardzo dobrym opanowaniu warsztatu badawczego. Na podkreślenie zasługuje fakt czytelnego odwoływania się do poszczególnych metod w zasadniczej części pracy, co ułatwia ocenę zasadności ich wyboru**, a także atrakcyjne przedstawienie wyników badań (zbiorcze schematy mapowe, tabele, diagramy itp.).

Pomimo objęcia badaniami jedynie dwóch ośrodków, uzyskane wyniki są obiecujące i uniwersalne, wystarczające dla wysnucia wniosków ogólnych i wypracowania zamierzonej Strategii.

4. Merytoryczna ocena pracy

Praca posiada czytelną strukturę poszczególnych części, ma logiczny układ, a treść poszczególnych części jest adekwatna do tytułów rozdziałów. Na podkreślenie zasługuje umiejętna synteza rozbudowanych zagadnień teoretycznych.

Badania literaturowe (systematyczny przegląd literatury przedmiotu) pozwoliły Autorce na zidentyfikowanie tymczasowo użytkowanych przestrzeni pod względem ich funkcji bazowej i wdrożonej, typów inicjatyw, rodzajów nieruchomości czy własność. Wśród wdrożonych funkcji wyróżnia cele kulturalne (71,1%), komercyjne, społeczne, edukacyjne i rekreacyjne, ekologiczne i mieszkaniowe, jednak większość z inicjatyw zakwalifikowana została do ponad dwóch kategorii, co świadczy o ich wielofunkcyjności. Ta wnikliwa analiza pozwala na orientację w różnorodności oferty i możliwości, jakie mogą zaoferować wakujące przestrzenie, co świetnie ukazuje schemat na Ryc. 23. Bardzo interesującą częścią jest analiza dobrych praktyk zawierająca opis różnych postaw i polityk miejskich służących racjonalnemu gospodarowaniu tymczasowym użytkowaniem wakujących przestrzeni. Zebranie szeregu rozwiązań systemowych na różnych etapach użytkowania przestrzeni (od rozpoznania zasobu, przez wdrożenie i utrzymanie) pozwala na szeroki wgląd w różnorodność podejść, przepisów i metod zarządzania. **Jest to bardzo dobra podstawa teoretyczna, sama w sobie stanowiąca istotny wkład w dotychczasowy stan badań w tym zakresie.**

Strategia recyklingu przestrzeni – opracowana przez Autorkę to własna metoda rozpoznawania zjawiska wakujących przestrzeni w kontekście ich przywrócenia do użytkowania. Metoda składa się z trzech komponentów:

1. Metody **identyfikacji** potencjału wakujących zasobów,
2. Narzędzia **kierunkowania rozwoju** (opracowanie rekomendacji w formie bazy rozwiązań dla tymczasowego użytkowania),
3. Metody **ewaluacji** inicjatywy tymczasowego użytkowania.

Każdemu z komponentów odpowiadają wybrane metody badań dla danego obszaru, a ich implementacja została przeprowadzona dla Śródmieścia Poznania i Warszawy. Zbudowana przez Autorkę metodologia jest szczegółowo rozbudowana, poszczególne etapy są ze sobą logicznie powiązane, a także wpisują się w obecną problematykę działań rewitalizacyjnych, regeneracyjnych oraz w szerszy kontekst koncepcji rozwoju lokalnego i cyklu życia miasta.

Badane w obrębie Śródmieścia Poznania przestrzenie Autorka analizuje w różnych skalach dokładności, określając je mianem warstw badań: od obszaru wyznaczonego przez obszar rewitalizacji z GPR, przez moduł 500x500 m, aż po konkretne obszary w kontekście sąsiedztwa na które oddziałują. Pod względem użytkowania dzieli obszary na cztery kategorie: kat. IV tereny porzucone, niezagospodarowane, nieużytkowane, kat. III - tereny użytkowane suboptymalnie, kat. II – tereny niedoużytkowane lub użytkowane w sposób podstawowy, kat. I – tereny nieformalnie i/lub tymczasowo wykorzystywane w sposób prospołeczny i/lub proekologiczny. Sformułowanie „przestrzeń niedoużytkowana” wydaje się być niefortunnym kreowaniem nowego słowa nie istniejącego w języku polskim (s. 134). Najwięcej obszarów zakwalifikowano do kategorii III.

Przeprowadzone analizy urbanistyczne dotyczą różnych zagadnień i wraz ze zwiększającą się skalą stają się coraz bardziej dokładne. Graficzny sposób ich przedstawienia jest czytelny i w pełni oddaje poruszane aspekty analiz.

Autorka szczegółowo przeanalizowała wszystkie elementy zagospodarowania i wyposażenie badanych obszarów, zestawiając dane w wykresie częstotliwości ich występowania (Ryc. 44), co na pierwszym miejscu stawia takie funkcje i elementy jak: miejsca parkingowe, zieleń ruderalną i ogrodzenia. Duża ilość i różnorodność występujących na tych obszarach form zieleni pozwala na dostrzeżenie roli tych terenów jako elementu odpornego ekosystemu, czy wręcz potencjału dla błękitno-zielonej infrastruktury. Dalsze badania przeprowadzono w „warstwach” *atrakcyjności krajobrazu miejskiego oraz wygodnej lokalności*. Przyjęte kryteria badawcze zdaniem recenzentki, są pełne i wyczerpują poruszane

zagadnienie w części analitycznej. Część diagnostyczna została opracowana i przedstawiona graficznie przy użyciu możliwie obiektywnych metod tj. metody matematyczno-statystycznej i zilustrowanie przy użyciu kartogramów. Wizualizacje poszczególnych kryteriów zostały nałożone na schematy mapowe, co umożliwiło ukazanie powiązań pomiędzy badaną problematyką, na przykład: stanem systemu zieleni miejskiej i sytemu gospodarowania wodami opadowymi, czy pomiędzy strukturą zabudowy a walorami historyczno-kulturowymi. Bardzo ciekawy jest społeczny aspekt diagnozy w ramach tematu wygodnej lokalności, ukazujący związki pomiędzy gęstością zaludnienia, dostępnością przestrzeni publicznych, komunikacji, wybranych usług oraz kultury i sportu.

Przedstawiona metoda stanowi próbę oceny „potencjału przestrzennego” z punktacją odzwierciedlająca „szansę powodzenia implementacji strategii”, jednak Autorka zastrzega, że „możliwość doboru modułu z mniejszą liczbą punktów, jeśli celem badania byłoby wsparcie obszarów o niższym potencjale lub eksploracja sposobów implementacji tymczasowego użytkowania w miejscach, gdzie może to być bardziej wymagające” (s. 178). Badania analizy i diagnozy prowadzone są w trzech warstwach, logicznie za sobą powiązanych, przy czym dla warstwy drugiej i trzeciej Autorka dokonała analizy i diagnozy dla obszaru reprezentatywnego. Bardzo interesujące jest wyodrębnienie zależności w warstwie 3 – zawierające najbardziej szczegółowe dane. **Diagnoza poszczególnych kryteriów tematycznych oparta o wnikliwą autorską analizę jest obiektywna i wymierna.** Zestawienie danych dla poszczególnych warstw analiz w zakresie: dostępnego zasobu przestrzennego, odpornego ekosystemu, atrakcyjności krajobrazu i wygodnej lokalności, pozwala na dokonanie szczegółowej charakterystyki każdego obszaru miejskiego, zgromadzenia i usystematyzowania istotnych danych niezbędnych dla zarządzających miastem i procesami rewitalizacyjnymi.

W kolejnej części pracy Autorka formułuje szczegółowe rekomendacje, które bazują na wyżej wymienionych warstwach tematycznych. Co ciekawe, każda cecha badanego obszaru może być traktowana jako potencjał. Takie podejście pozwala na wskazanie metod i przykładowych działań pomocnych w kierunkowaniu rozwoju wakujących zasobów przestrzennych niezależnie od ich skali i charakterystyki. **W tej części pracy Autorka umiejętnie łączy teoretyczną część badawczą, z praktycznym narzędziem.** Dostrzeganie potencjału jest bardzo ważne, a proponowane metody można zakwalifikować jako dobre praktyki. Różnorodność opisanych działań możliwych do wdrożenia w zależności od określonego potencjału może stanowić swoistą „ściągawkę” dla zarządzających przestrzenią. Docenienie każdej niezagospodarowanej, nieużytkowanej czy czekającej na lepsze czasy przestrzeni jest właściwe również z punktu widzenia jej społecznego odbioru i dyskusji o mieście przyjaznym, spójnym i odpornym, wykorzystującym swój potencjał.

Autorska Metoda ewaluacji inicjatyw tymczasowego użytkowania przestrzeni, opisana w części 2.3., została opracowana przez Autorkę w ramach stypendium m. st. Warszawy dla doktorantów, edycja IV 2022. Uzyskany projekt badawczy świadczy o umiejętności pozyskiwania finansowania dla badań własnych i jest wart podkreślenia, jak dowód na umiejętność poruszania się w obecnych uwarunkowaniach dla rozwoju naukowca.

Ewaluacji poddano cztery obszary: Komuna Warszawa, Praski Ogródek Sąsiedzki, Dzielnica Wisła i Plac Nowego Sąsiedztwa, analizując efekty w zakresie potencjału upubliczniania przestrzeni, społecznego funkcjonowania przedsięwzięć i towarzyszących narracji. W celu ewaluacji inicjatyw stworzono kryteria ewaluacji: trafność, efektywność, skuteczność, trwałość, powtarzalność. Ocena polega na szczegółowej odpowiedzi na pytania badawcze, obserwację i przypisanie wskaźników i sposobów monitorowania. Autorka

wyczerpująco zestawia wskaźniki ilościowe i jakościowe przypisane do poszczególnych kryteriów w Tabeli 20. Ewaluacja badanych obszarów jednoznacznie wykazała, że inicjatywy tymczasowego użytkownika przestrzeni na cele kulturalne, wpisują się we współczesne koncepcje rozwoju lokalnego: miasta zwarteo, szczęśliwego i prężnego.

W części trzeciej pracy – *Podsumowanie i wnioski*, Autorka w pełni podsumowuje prowadzone badania, odnosi się do sformułowanych we stepie tez oraz udowadnia praktyczną przydatność prowadzonych badań. Obszerny schemat na ryc. 149 w czytelny i logiczny sposób ukazuje powiązania pomiędzy *Metodą...* a Narzędziem kierunkowania rozwoju. Cenną częścią pracy są opisane szczegółowo trudności badawcze z jakim spotkała się Autorka oraz wynikające z badań rekomendacje do ich kontynuacji.

5. Stan badań i literatura

Stan badań odnosi się bezpośrednio do zagadnień związanych z tematyką pracy. Liczba ponad 250 pozycji bibliograficznych jest wystarczająca. Pewną niedogodnością z punktu widzenia recenzowania pracy był przyjęty system przywołań pozycji bibliograficznych, które nie znajdują się w przypisach dolnych lecz w tekście, co w szczególności uciążliwe jest w rozdziale Stan Badań, w którym odniesienie się do najważniejszych pozycji literaturowych ograniczono do ich wymienienia (s. 37-39). Recenzentka na podstawie bardzo wysokiego poziomu merytorycznego pracy nie ma wątpliwości co do zaznajomienia się Autorki z wymienianą bibliografią, jednak wskazane byłoby nieco dokładniejsze odniesienie się do wymienianych pozycji.

6. Styl i strona edytorska pracy, język

Praca jest opracowana starannie, prawidłowo sformatowana i wygodna w odbiorze. Strona językowa pracy nie budzi żadnych zauważalnych zastrzeżeń.

Wyjaśnienie kluczowego dla rozprawy pojęcia wakującej przestrzeni mogło pojawić się w tekście nieco wcześniej (po raz pierwszy dopiero s. 68 oraz s. 132).

7. Dobór materiału ilustracyjnego

Bogaty materiał ilustracyjny jest jednym z atutów pracy. Wszystkie ilustracje są pasujące do treści, zasadne i przemyślane. Zauważalny jest ogromny wkład pracy w warstwę estetyczną i edytorską, opracowanie schematów jest wzorcowe.

Podsumowanie i konkluzja końcowa

Przedstawiona do recenzji praca doktorska przygotowana przez Panią mgr inż. arch. mgr inż. arch. Zuzannę Kasperczyk-Brodecką pt.: „Tymczasowe użytkowanie jako metoda recyklingu wakujących zasobów przestrzennych wspierająca procesy regeneracyjne i rozwojowe śródmieścia” jest opracowaniem, które oceniam bardzo pozytywnie. Jest to praca charakteryzująca się wysokim poziomem warsztatu naukowego, bardzo ciekawa i starannie opracowana.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska jest opracowaniem, które spełnia wymogi Ustawy o stopniach i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. nr 65, poz. 595,

z 2003 r. z późn. zmianami) i może stanowić podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie architektury i urbanistyki. Wnioskuje o dopuszczenie pracy do publicznej obrony.

Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie pracy doktorskiej, z uwagi na świetnie opanowany, złożony warsztat badawczy, ważność i aktualność podjętej tematyki, wyróżniające się opracowanie i podanie wyników badań. Wałorem pracy jest jej uniwersalność i użyteczność, rokując na praktyczne przełożenie na zarządzanie zasobem miejskim.

Dr hab. inż. arch. Natalia Przesmycka,
prof. Politechniki Lubelskiej